

УДК 339.13

Доц. С.Т. Дуда, канд. екон. наук;
студ. О.Г. Стецько – Львівська КА

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дослідження присвячено одній з важливих проблем функціонування мікрорівня, як одного з головних складників сталого розвитку у сучасних умовах господарювання. Розглядаються особливості взаємодії соціальної й економічної ефективності та методика їх оцінки і аналізу.

Doc. S.T. Duda; stud. O.G. Stetsko – Commercial Academy of L'viv

Methodological Methods of Approach to the Study of Social and Economic Effectiveness of Trade Enterprises

The investigation is devoted to one of the main problems of the function microlevel as one of the important components of steady development in modern conditions of management. Special features of cooperation of social and economic effectiveness and the methods of valuation and analysis are examined in the article.

Глибокою суспільно-економічною кризою супроводжується формування ринкових відносин в Україні, що викликала катастрофічне гальмування суспільного розвитку. Комплекс проблем, пов'язаних з ринковим реформуванням, збільшується наявністю кризових явищ: інфляція, безробіття, зниження життєвого рівня населення. Негативні процеси в економіці посилюються у зв'язку з відсутністю відповідної правової основи господарської діяльності підприємств різної форми власності, діючої податкової і кредитної систем, регулюючого і стимулюючого впливу з боку держави.

Поняття "ефективність" у даний час часто трапляється у науковій літературі, періодичній пресі, у доповідях економістів, юристів, політичних лідерів, підприємців. Здебільшого ефективною вважається діяльність суб'єкта господарювання, якщо ним досягаються намічені результати або головна мета. Але ці результати не завжди однозначні.

У закордонній науковій літературі економічне поняття ефективності тісно пов'язано з альтернативним вибором. При цьому ефективність, здебільшого, розглядається як відношення того, що підприємство дійсно робить (реалізує), до того, що воно могло б зробити (реалізувати) при існуючих ресурсах, знаннях і спроможностях [3, с. 27].

Важливим моментом дослідження економічної і соціальної ефективності діяльності торгових підприємств є проблема їх оцінки. Ця проблема дискусійна, яка змінюється під впливом економічних умов господарювання, що зумовлює необхідність зміни підходів і системи показників для їх оцінки.

Економічна ефективність у процесі господарської діяльності на будь-якому підприємстві здійснюється при певній взаємодії трьох визначальних її чинників:

- персоналу (робочої сили);
- засобів та предметів праці;
- обігових коштів.

Використовуючи наявні засоби виробництва, персонал виконує функції і здійснює господарську діяльність. Це означає, що, з одного боку, мають місце витрати живої й уречевленої праці, а, з іншого, є результати діяльності. Останні залежать від масштабів застосування засобів виробництва, кадрового потенціалу та рівня їх використання [5, с.183].

Ринкові відносини представляють собою головну форму зв'язку між товаровиробниками і покупцями, тобто механізм узгодженості їх дій. У процесі цих відносин виявляється ефективність усіх сфер економіки, кожного підприємства зокрема.

Важливою ланкою ринкового механізму є конкуренція. Конкуренція між виробниками представляє собою тип взаємовідносин з приводу встановлення цін і обсягів виробництва. У вітчизняній економіці конкуренція тільки зароджується. Розроблення конкурентної стратегії дасть можливість підприємствам підвищити ефективність господарської діяльності й вийти у виробництві товарів і в організації торгівлі на світовий рівень.

Для успіху та меншої уразливості з боку мінливого зовнішнього середовища, для виживання в умовах конкуренції та досягнення цілей за сучасних умов недостатньо, щоб підприємство володіло певним потенціалом. Для реалізації цього потенціалу воно повинно мати внутрішню ефективність і, насамперед, це стосується системи управління.

В умовах зростання конкуренції ситуація на ринку товарів народного споживання змінилась і тепер успіх та конкурентоспроможність торговельного підприємства прямо залежить від рівня ефективності системи управління.

Для вирішення цих питань кожне підприємство вирішує це питання з багатьох напрямів, а саме: визначення номенклатури випуску і реалізації продукції; які технології використовувати для виробництва і реалізації товарів; яка структура ресурсів необхідна і як розподілити трудові, матеріальні та фінансові ресурси; яких показників повинно досягнути підприємство за відповідний період, особливо з якості та технічних характеристик товарів, ефективності виробництва і збуту. Для визначення ефективності господарювання важливим є прийняття правильних стратегічних напрямів. Вони повинні визначатися кінцевою метою діяльності, яку окреслило перед собою підприємство. Основне місце відводиться отриманню прибутку від господарської діяльності, забезпеченню цього зростання на майбутнє. Це прагнення є рушійною силою ринкової економіки. Досягнення мети повинно бути прораховане а рішення відповідних завдань у найближчий час і на віддалену перспективу – передбачені. Потрібно також враховувати, що досягнення мети діяльності можливе при наявності коштів [2, с. 366].

Зростання соціальної ефективності є кінцевою метою загальної виробничо-господарської і комерційної діяльності підприємств. Саме рівень економічної рентабельності функціонування підприємств є матеріальною і фінансовою базою розв'язання будь-яких соціальних проблем. З урахуванням цієї важливої обставини треба оцінити соціальну ефективність підприємства. Об'єктивна оцінка соціальної ефективності зараз стикається зі значними труднощами, пов'язаними з відсутністю наукового обґрунтування і загально

визначеної методики встановлення її рівня. Такий стан зумовлений не тільки браком уваги відповідних галузей науки до розв'язання цієї актуальної проблеми, але й надзвичайною складністю самих соціальних процесів [1, с.165].

Для об'єктивної оцінки соціальної ефективності потрібно: по-перше, виходити з того, що соціальна ефективність повинна визначатися на двох рівнях: локальному (тобто на тому чи іншому підприємстві щодо ступеня задоволення певної сукупності соціальних потреб своїх працівників), муніципальному і загальнодержавному (тобто ступінь соціального захисту людей і рівня задоволення соціальних потреб різних верств населення з боку місцевих органів та держави в цілому). По-друге, важливим є визначення абсолютних масштабів і відносного рівня задоволення різноманітних соціальних потреб працівників того чи іншого підприємства за рахунок власних матеріальних і фінансових коштів.

Важливим моментом дослідження економічної і соціальної ефективності діяльності торгових підприємств є проблема їх оцінки. Ця проблема дискусійна, як у силу багатогранності самого цього поняття, так і у силу динамічності ефективності, яка змінюється під впливом економічних умов господарювання, що зумовлює необхідність зміни підходів і системи показників для її оцінки [4, с.258].

Ми вважаємо, що діяльність торговельного або промислового підприємства, що одержало у період, що досліджується, прибуток, не може вважатися ефективною у випадках якщо: по-перше, отриманий прибуток не відповідає реальним можливостям підприємства, тобто, у результаті неякісного використання засобів і ресурсів отримано набагато менший результат, ніж міг би бути. По-друге, підприємство нераціонально розподіляє свій прибуток. Отриманий прибуток може бути витрачено винятково на потреби споживання, у результаті підприємство буде позбавлено основного джерела поповнення власних засобів, необхідних йому для подальшого розвитку. По-третє, при здійсненні господарської діяльності здебільшого підприємство не враховує вплив економічного середовища. Відомо, що високий прибуток досягається при високому рівні ризику, що може викликати загрозу банкрутства в наступному періоді. Оцінка ефективності діяльності підприємства повинна бути аналізом результату у тісному взаємозв'язку з оцінкою фінансового положення, рентабельності, ділової активності і ризику у процесі реалізації стратегії.

Існує декілька підходів до аналізу ефективності діяльності підприємств. Перший – витратний підхід. Він заснований на розрахунку показників ефективності, котрі подають відношення результату до розміру сукупної живої і матеріалізованої праці, що використовувалася у визначений проміжок часу. У виробничій, а іноді в невиробничій сфері, аналіз ефективності здійснюється на основі ресурсного підходу, який базується на розрахунку відношення результатів, отриманих за визначений період, до витрат ресурсів, необхідних для їхнього досягнення [6, с.34].

Ресурсний і витратний підходи мають велику значимість в економічній теорії. Позиція їх самотійного використання у системі аналізу ефективності діяльності підприємства одержала велике значення у практиці й певною

мірою приймається нами. Водночас, динаміка економічних відносин і зміна методів господарювання дають підстави для перегляду підходів до оцінки ефективності. Необхідний якісно новий підхід. На наш погляд, таким повинен стати фінансовий підхід, під яким, у самому загальному виді, розуміється оцінка ефективності на основі вивчення якості використання фінансових засобів і ресурсів підприємства і їхнього впливу на результативність діяльності.

Необхідність фінансового підходу обумовлена такими причинами. По-перше, відомо, що більшість підприємств різних форм власності переходять від економічного планування до розроблення стратегії господарювання, для чого необхідний достатньо великий обсяг достовірної і різнобічної інформації про діяльність підприємства. Стратегічною метою діяльності підприємства, здебільшого, є прибуток. Він може досягатися тільки за умови ефективної діяльності. Тому основою розроблення стратегії повинний бути аналіз ефективності. Аналіз ефективності заснований на витратному і ресурсному підходах, констатує тільки факт ефективного або неефективного ведення господарської діяльності, дає базу для порівняння результативності на галузевому рівні. Водночас, він не враховує можливостей підприємства і тенденцій його розвитку. А отже, не може бути якісною основою для розроблення стратегічних планів.

По-друге, про необхідність нового підходу свідчать і тенденції у прибутковості торговельних та промислових підприємств різних форм власності. Так, аналіз особливостей функціонування торгівлі показує, що сучасний стан її розвитку характеризується збитковістю більшості підприємств. Тому підходи, засновані на співвідношенні результатів і витрат неможливо застосувати на практиці для аналізу ефективності через відсутність результату. Багатогранність же фінансового підходу дає змогу не тільки оцінити ефективність господарської діяльності, але і встановити причини та особливості економічного стану підприємства.

Аналіз ефективності, заснований на фінансовому підході, може бути зовнішнім і внутрішнім. Зовнішній аналіз ефективності проводиться за межами досліджуваного підприємства, його особливою рисою є публічність результатів аналізу. Внутрішній – здійснюється економічними службами підприємства і дає можливість поглибленого вивчення господарської діяльності.

Під методом аналізу ефективності, із погляду фінансового аспекту, розуміється використання системи показників комплексного дослідження економіки підприємства з метою виявлення досягнутого рівня фінансового розвитку, ступеня раціонального використання господарських засобів, визначення резервів і можливостей поліпшення всіх параметрів господарської діяльності підприємства.

Аналіз ефективності на основі фінансового підходу складається з трьох взаємозалежних блоків: аналізу фінансового стану, оцінки ефективності основної діяльності, моніторингу фінансових ризиків і перспектив підприємства (рис. 1).

Аналіз фінансового стану підприємства повинен ґрунтуватися на системі економічних показників, що дають змогу виявити ступінь фінансової

стійкості, ліквідності, платоспроможності підприємства, тенденції в його обіговості і рентабельності.

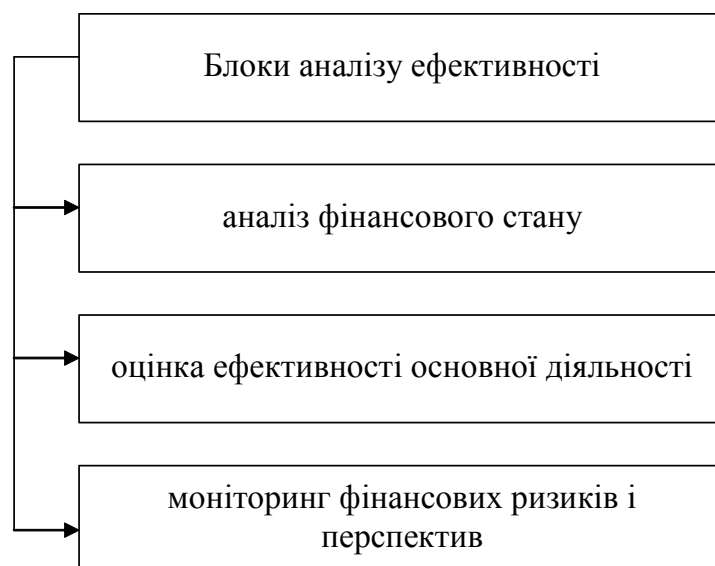

Рис. 1. Блоки аналізу ефективності на основі фінансового підходу

Необхідно враховувати той факт, що залежно від специфіки аналізованої галузі господарського комплексу, спектр ризиків змінюється. На основі зіставлення оцінок перспективного ступеня впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків визначаються масштаби кризового стану підприємства і пріоритетні напрямки його стратегічного розвитку.

Використання методики оцінки ефективності, заснованої на фінансовому підході, дасть змогу підприємствам різних форм власності сформувати достатню інформаційну базу для стратегічного та тактичного планування, зорієнтує його на ефективну та рентабельну діяльність.

Література

1. Дубровіше А.В. Підвищення ефективності процесу прийняття групових рішень// Актуальні питання економіки. – 2004, № 8. – С. 164-170.
2. Марцин В.С. Економіка торгівлі: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 402 с.
2. Мешталі Ш. Економіка для менеджерів: десять важких інструментів для керівників. Пер. з англ.: Дело, 1996. – 416 с.
3. Покропивний С.Ф., Колот В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1998.
4. Семикіна М.В. Індикатори економічної і соціальної ефективності мотивації праці// Актуальні питання економіки. – 2004, № 10. – С. 181-194.
5. Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С. Методика фінансового аналізу. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 176 с.

УДК 634.0.61

Асист. Л.І. Дяченко – НЛТУ України

МОДЕЛЮВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ

Розглянуто методологічні та методичні засоби моделювання і прогнозування процесів соціально-економічного розвитку регіонів та їх рекреаційної сфери. Запропоновано підходи до розроблення цілісної взаємопов'язаної системи засобів, орієнтованих на комп'ютерну підтримку розроблення програм соціально-економічного розвитку області.